

2.7.2010

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeus

Asettaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö on tänään asettanut työryhmän tekemään ehdotuksensa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden itsemääräämisoikeuden rajoittamista koskeviksi säännöksiksi.

Toimikausi

1.8.2010 - 31.12.2011

Tausta

Sosiaali- ja terveysministeriössä on vuodesta 2001 lähtien laadittu useita esi- ja perusselvityksiä potilaan tai sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja itsemääräämisoikeudesta ja niiden vahvistamisesta. Näissä on tunnistettu tarve saattaa tahdosta riippumatonta hoitoa ja rajoitustoimenpiteitä koskevat säännökset sosiaali- ja terveydenhuollossa vastaamaan ihmisoi-keussopimuksia ja perustuslakia. Erityisen tärkeänä on nähty pakkoa ja suojatoimenpiteitä koskevien säännösten uudistus kehitysvammaisten ja dementiaa sairastavien palveluissa, raskaana olevien päihdeongelmaisten naisten hoidon varmistamisessa sekä somaattisessa ja psykiatrisessa hoidossa. Näiden lisäksi on todettu, että potilas- ja sosiaaliasiamiehen asemaa ja tehtäviä koskevat säännökset tulisi päivittää.

Tartuntatautilain (583/1986), lastensuojelulain (417/2007) ja mielenterveyslain (1116/1990) tahdosta riippumattomia toimenpiteitä koskevat säännökset on uudistettu uuden perustuslain säätämisen jälkeen.

Kansainvälisistä sopimuksista ajankohtaisin on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, jonka Suomi on allekirjoittanut v. 2007. Yleissopimuksen ratifiointiin on katsottu edellyttävän, että pakon käyttöä kehitysvammaisten erityishuollossa koskevat säännökset tarkistetaan. Toinen tähän hankkeeseen vaikuttava kansainvälinen asiakirja on Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean Suomea koskeva raportti vuodelta 2008. Raportti sisälsi useita tahdosta riippumatonta psykiatrista hoitoa ja sen säännöksiä koskevia huomioita. Myös Eduskunnan oikeusasiamies on viitannut useissa lausunnoissaan perustuslain asettamiin vaatimuksiin sosiaali- ja terveydenhuollossa potilaiden/ asiakkaiden itsemääräämisoikeutta rajoitettaessa ja kiirehtinyt lainsäädännön valmistelua.

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti 28.-29.1.2010 *Itsemääräämisoikeus ja sen rajat* – työseminaarin. Seminaarissa syvennyttiin erityisesti seuraaviin asiakokonaisuuksiin:

- 1) sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden itsemääräämisoikeuden rajoituksia koskevan lainsäädännön laajuus
- 2) itsemääräämisoikeuden rajoitustoimenpiteiden seurannan, valvonnan ja raportoinnin järjestäminen

- 3) potilaan/asiakkaan itsemääräämisen edistäminen ja rajoitustoimenpiteiden käytön ehkäiseminen
- 4) sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja henkilöstön turvallisuuden varmistaminen. Seminaarin johtopäätöksenä oli, että sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen itsemääräämisoikeuden rajoituksia koskeva lainsäädäntö on mahdollinen. Uudistuksen lähtökohtana tulisi olla rajoitteiden käytön minimoiminen ennaltaehkäisevin toimin sekä oikea-aikaisilla ja laadukkailla palveluilla. Riittävän täsmälliset oikeudellisia edellytyksiä ja menettelyjä koskevat säännökset tarvitaan välttämättömiä rajoitustilanteita varten.

Tavoitteet

Tavoitteena on uudistaa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä siten, että sosiaali- ja terveydenhuollossa potilaan/asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajoittavat säädökset koottaisiin mahdollisuuksien mukaan samaan säädökseen lukuun ottamatta lastensuojelua ja tartuntatautien vastustamistyötä koskevia säännöksiä. Oikeuspsykiatristen potilaiden hoidosta ja tutkimuksesta säädettäisiin erikseen.

Lisäksi tulisi selvittää se, miten on tarvetta ja tarkoituksenmukaista kehittää ja uudistaa lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) ja tarvittaessa muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevaa lainsäädäntöä niin, että säädökset tukevat ja vahvistavat potilaan/asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja asemaa palveluissa. Tavoitteena on myös vahvistaa moniammatillista yhteistyötä, palvelujen saatavuutta ja kehittämistä siten, että uudistukset vähentävät tarvetta turvautua itsemääräämisoikeuden rajoituksiin.

Uudistuksen yhteydessä arvioidaan virkavastuuta koskevaa sääntelyä osana palvelujärjestelmän kehittämistä.

Tehtävä

Tehtävänä on:

- 1) selvittää itsemääräämisoikeuden rajoituksia sosiaali- ja terveydenhuollossa koskevien säännösten uudistamistarve. Selvityksessä tulee ottaa huomioon kansainväliset ihmisoikeussopimukset, perustuslain asettamat vaatimukset sekä itsemääräämisoikeuden rajoituksia koskevat, sosiaali- ja terveysministeriössä tehdyt selvitykset ja raportit sekä niihin perustuvat säädösehdotukset samaten kuin sosiaali- ja terveysministeriölle tehdyt aloitteet ja 28.-29.1.2010 järjestetyn työseminaarin päätelmät;
- 2) tehdä edellä mainitun selvityksen pohjalta hallituksen esityksen muotoon laaditut esitykset lainsäädännön uudistamisesta. Ensimmäiset säädösehdotukset ja linjaukset muiksi säädöksiksi tulee antaa lokakuun loppuun 2010 mennessä;
- 3) edellä 2 kohdassa mainituista ehdotuksista järjestetään syksyllä 2010 kuulemistilaisuus sidosryhmille; ja
- 4) laatia vahvistettujen linjausten pohjalta hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus siinä ajassa, kun sosiaali- ja terveysministeriö työryhmän linjaukset saatuaan määrittellee.

Työryhmän tulee tehdä yhteistyötä sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamista koskevan hankkeen kanssa mukaan lukien vanhuksia koskeva sääntely.

Organisointi

Puheenjohtajat:

Puheenjohtaja Aino-Inkeri Hansson, osastopäällikkö, ylijohtaja, sosiaali- ja terveysministeriö

Varapuheenjohtaja Eija Koivuranta, johtaja, sosiaali- ja terveysministeriö

Jäsenet:

tutkija Sini Kumpulainen, oikeusministeriö
neuvotteleva virkamies Viveca Arrhenius, sosiaali- ja terveysministeriö
vanhempi oikeusasiamiehen sihteeri Håkan Stoor, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
ylilääkäri Markus Henriksson, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto
yksikön päällikkö Marja-Leena Mäkelä, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
neuvotteleva lakimies Sami Uotinen, Suomen Kuntaliitto
sisätautien erikoislääkäri Timo Lauria, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
sosiaalijohtaja Jari Nevanto, Pohjois-Karjalan erityishuoltopiiri
lakimies Elina Akaan-Penttilä, Invalidiliitto/Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto
hallituksen jäsen Timo Peltovuori, Mielenterveyden Keskusliitto/ Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto
varatuomari, johtava lakimies Sirkka Sivula, Kehitysvammaisten Tukiliitto
varatuomari Mikko Nyysölä, Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Pysyvät asiantuntijat:

ylitarkastaja Sari Loijas, Valtakunnallinen vammaisneuvosto
pääsihteeri Aira Pihlainen, Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta

Sihteerit:

sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

Sosiaali- ja terveysministeriön sisältöasiantuntijat sosiaali- ja terveysterveyspalveluosastolta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osastolta osallistuvat työryhmän työskentelyyn muun muassa tuottamalla työryhmän käyttöön tausta- ja muuta materiaalia toimenkuvien- ja työsuunnitelmien mukaisesti.

Kustannukset ja rahoitus

Työryhmä työskentelee virka-aikana ilman erillistä korvausta. Työryhmän menot maksetaan momentilta 33010112.

Työryhmän tulee kuulla riittävässä määrin asiantuntijoita ja työn kannalta keskeisten sidosryhmien edustajia.

Peruspalveluministeri

Paula Risikko

Hallitusneuvos

Päivi Kaartamo

JAKELU

Päätöksessä mainitut

TIEDOKSI

Sosiaali- ja terveysministeri Juha Rehula
Valtiosihteeri Vesa Rantahalvari
Valtiosihteeri Eeva Kuuskoski
Erityisavustaja Anna Manner-Raappana
Kansliapäällikkö Kari Välimäki
oikeusministeriö
eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Suomen Kuntaliitto
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Karjalan erityishuoltopiiri
Invalidiliitto ry
Mielenterveyden Keskusliitto ry
Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Valtakunnallinen vammaisneuvosto
Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta
Sosiaali- ja terveysministeriö:
- STO
- HTO
- VIE
- HARE
- kirjaamo